

Laatdienst 17 juni 2007

Kapelkerk Laat 80 Alkmaar

serie: Botsende culturen

thema: Afscheid van het paternalisme?

Voorganger: Yvonne Bos

Tekst: Exodus 3: 1 - 3

Overweging:

De Sacre Coeur... als je voor het witte voorportaal staat en uitkijkt over Parijs kun je enerzijds genieten van het uitzicht, aan de andere kant kunnen de tranen je in de ogen springen.

We schrijven 1870. Bloedig wordt een opstand neergeslagen. En, zoals zo dikwijls nadat een opstand is neergeslagen volgt het straffen. Het liefst voor eeuwig. De opstandelingen zullen weten wie er de baas is. Als je bedenkt hoe de immense basiliek verrijst met aan de voet aan de achterkant de rue de rosiers, waar de executies plaatsvonden...

Al ging er ik weet niet wat verloren aan solidariteit, aan bevlogenheid om de kop niet te laten hangen, ondanks bittere armoede, ziektes, - aan kennis van alle vreugde en verdriet... al ging er ik weet niet wat allemaal verloren aan ervaring van hoe je samen leeft, uiteindelijk stonden hand in hand soms wel vier generaties samen op de barricaden om op te komen onder anderen voor het recht op zelfbeschikking, scheiding tussen kerk en staat, - aan hoe je ook haat, bemint, feitelijk werkt aan emancipatorisch elan van anderen...

Als je daar zo staat te kijken boven aan de trappen en uitkijkt over een wereldstad waan je je op een 'place de triomphe', een groter verraad is nauwelijks denkbaar. Brecht schreef een theaterstuk over die dagen in Parijs: 'De dagen van de Commune', van Parijs.

Als geen ander had Brecht een enorme gevoeligheid voor menselijke verhoudingen en houdingen en een groot analytisch vermogen om de tijdgeest te duiden.

Het lied, aan het begin van de dienst vertolkt door Teresa Takken en Nina Borletti, vertaald om een beetje idee te hebben van de betekenis door Wim Pendrecht, het lied van de 'harten Nuss', 'het ventschap', de muziek is van Kurt Weill, is uit een ander stuk van Brecht: 'Happy End'.

Het stuk speelt zo'n 50 jaar later. De wereld is veranderd, de industrialisatie is een feit. Je bent arm of rijk, je redt het of je redt het niet. Daarbij speelt je houding letterlijk en figuurlijk een nog meer cruciale rol. Hoe is dat nu trouwens ?

In 'Happy End' gaat het over een Halleluja-Lillian van het Leger des Heils die een soort maffiabaas, Bill Cracker, - de man met de harde kop - , probeert te bekeren. Het eind van het liedje van het stuk is dat beiden bij wijze van spreken tandeloos zijn geworden. En als de bendeleden hun intrede doen bij het Leger des Heils zie je op de achtergrond ikonen verschijnen met heiligen erop: de heilige Henry Ford, Morgan en de heilige Rockefeller.

De nieuwe Sacre Coeuren uitkijkend over hun machtige imperia...

Annelies weet er op haar manier alles van. Haar moeder was mevrouw Van Dongen. Haar grootmoeder was voor iedereen 'rooie tante Arie', de dochter van meneer Zwartjes. De ouders van meneer Zwartjes hadden zo nu en dan als losse krachten in een steenhouwerij gewerkt. Meneer Zwartjes was opgeklommen en had de leiding over een middelgrote zeepfabriek. Ambachtelijkheid, kwaliteit, meneer Zwartjes hield

er zelfs lezingen over. Met fiere tred liep hij dan op de terugweg met glimmende konen van het spreeklokaal naar zijn nog meer glimmend automobiel. Niet altijd, maar dikwijls in gezelschap van zijn vrouw. Een geweldige matrone met hoed, een stola van veren en een bontjas tot bijna op de grond. Ze rook niet alleen naar zijn zeep, maar verspreidde tevens een walm van een hoeveelheid lelietjes-van-dalen als je er nog nooit bij elkaar hebt gezien. Het meest opvallend aan haar was: ze liep kaarsrecht.

Ook toen haar man, inmiddels de oude meneer Zwartjes met diepe groeven in zijn gezicht van zorgen en aangedaan onrecht zowat dubbel geklapt naast haar voortstropelde. Wat ik nog niet vertelde was dat de vrouw van meneer Zwartjes de dochter was van Big Niles. Directeur van diverse ondernemingen richtte hij later met diens zoon de 'International Nylons Import Organisation' op. Ook al had Big Niles (Niels heette hij) aanvankelijk veel achting voor zijn hardwerkende schoonzoon, toen hij hem niet kon overtuigen van de noodzaak naar 'groot' werd meneer Zwartjes voor zijn schoonfamilie een mikpunt van hoon en spot en toen uiteindelijk de zeepfabriek de deuren moest sluiten...

Rooie tante Arie wreekte op haar manier het lot van haar vader. Ze had haar vaders spreektalent en het lijf van haar moeder. Voor iedereen sprong tante Arie op de bres. Maar toen haar vader, meneer Zwartjes, plotseling dood bleef werd zij en zielig hoopje mens, in tegenstelling tot de kaarsrecht blijvende weduwe. Mevrouw Van Dongen, de moeder van Annelies kon zich haar moeder alleen gebroken voorstellen, niks geen rooie tante Arie. Een weeklagende oude vrouw, zoals mevrouw Van Dongen eigenlijk haar hele leven.

En Annelies ?

Als ze kijkt naar haar opgroeiende tweeling... Ze wordt wel eens bang van die enorme blote buiken. En dat kaarsrechte, als ze haar Annelies, hun moeder weer eens de wet voorschrijven. De omgekeerde wereld.

Welke wet ? De wet van Mozes, van normen en waarden. Hun normen en waarden. Annelies kan er regelmatig naar verlangen, naar iemand die de berg afkomt en zegt 'gij zult dit doen en dat laten' en vooral 'jullie moeten luisteren'.

Gek hè, dat n.b. zij dat zo vaak wenst. Zo'n bijna ouwerwetse bom - moeder. Ze had er indertijd inderdaad bewust voor gekozen. Het toppunt van autonomie en emancipatorisch gedrag, als eerbetoon of wat was het aan haar voorouders, strijders, vechters... Dat alle verdriet, en leed niet voor niets zouden zijn geweest. In het bijzonder van zelfs voor haar 'meneer Zwartjes'. Ze had nog een zwart-wit kiekje van hem met een gebogen rug, naast die kaarsrechte vrouw. De ogen, verdrietig, maar vriendelijk. Vooral eigenlijk dat de spot werd gedreven met zijn kleinschaligheid, de zorg voor z'n mensen, z'n gevoel voor de menselijke maat. Hij was niet zo bikkelhard. Zijn ondergang bleef pijn doen, eerst bij zijn eigen dochter, toen bij dat hele lange treurige leven van de moeder van Annelies en bij Annelies? Terwijl ze de televisie uitzet waar net de G-8 leiders staan te poseren, zegt ze zachtjes voor zich uit: moge zijn nagedachtenis mij tot zegen zijn. En ze gaat door met het klaarmaken van een soort bloemstuk voor de komende kerkdienst. Het thema daar is: afscheid van het paternalisme. Van de grote bazen, die zogenaamd weten wat goed voor je is, van mensen die je hele leven lijken te bepalen en tenslotte de hele samenleving in hun greep hebben. Maar evenzogoed afscheid van de bevoogding van diaconieën, van Halleluja-Lillians, van alziende ogen, van iedereen en alles die probeert jou de mond te snoeren, je afhoudt van het stapje voor stapje durven gaan in deze wereld... en vooral van regels en protocollen, gespeend van enig gevoel voor de menselijke maat.

Hier kijk wat biezen van het mandje van Mozes. Annelies houdt van die vagebond. Hebben jullie het net gehoord? Mozes week af... verder en verder en wat is daar? Afscheid, je zit veel vaster dan je denkt, sommige patronen zitten zo diep... afscheid als daad om ruimte te maken om te zien, te luisteren, zelf te bepalen wie en wat jouw wegwijzers zijn. Alleen kun je het natuurlijk ook niet allemaal, en hoe nodig is het dat soms iemand even een eindje met je meegaat... Hier, daar.. licht van de bijen, doornen, biezen. Een niet verterend vuur, een doornstruik, je moet wel oppassen, want ook een zelfgekozen afscheid van de denk je 'normale' weg kan pijn doen, je verlammen of bang maken. Anderzijds en Annelies denkt aan haar twee stevige meiden, hun ogen, hun oren, hun handen, als je je laat leiden door het onverwachte, onvermoede, dan zou dat wel eens ongekende perspectieven kunnen bieden, toekomst, uitkomst, in elk geval een ander licht kunnen werpen, waardoor geloof, hoop en liefde voor het wonder van onderweg een kans kunnen krijgen. Het wonder van onderweg...

Afscheid van het paternalisme, het zijn meer dan meer dan twee honderd treden naar beneden om het uitzicht vanaf de Sacre Coeur van je af te schudden. Amen.